

Nr 426.

Av herr **Ståhl**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 184, med förslag till lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation, m. m.

I proposition nr 184 till årets riksdag har föreslagits, att kronojord icke skall kunna exproprieras. Markutredningen däremot hade — med konstaterande att den mark som är kyrkans egendom, d. v. s. den mark som genom donationer av enskilda eller på annat sätt, t. ex. genom förvärv, tillkommer kyrkan — föreslagit att kronans mark skulle av kommunerna kunna exproprieras. Därigenom skulle även den mark, som kronan anslagit till kyrkan, kunna exproprieras och följaktligen all krono- och ecklesiastik mark falla under expropriationslagens tillämpning.

Kungl. Maj:t finner sig nu icke böra framlägga förslag härom. Gentemot detta Kungl. Maj:ts ställningstagande kan anföras följande som i första hand är att hänföra till frågans administrativa innebörd. Så länge icke kronans mark kan exproprieras, kunna större delar av den ecklesiastiska jorden icke heller exproprieras. Det lär nämligen vara mycket svårt att utan ingående och tidsödande utredningar konstatera om av kyrkan förvaltd jord är till sin karaktär krono eller om den tillhör kyrkan. Om expropriationsrätten omfattar jämväl kronojord, bortfaller frågeställningen, om ett visst område har den ena eller den andra äganderättskaraktären.

Denna fråga har även andra aspekter. Det är känt och omvittnat, bl. a. genom markutredningens betänkande, att vid försäljning av krono- eller ecklesiastik jord icke sällan konfliktsituation uppstått mellan det förvaltande organet — något av statens affärsdrivande verk eller kyrkliga myndigheter — och kommunerna.

Enligt vad som uppgivits inträffar det dessutom icke så sällan, att det statliga bostadspolitiska organet icke kan acceptera av kyrkliga och statliga myndigheter ifrågasatta försäljningspriser.

Man tycker det skulle vara en självklar sak, att om statsmakterna finna det nödvändigt att sätta medel i händerna på kommunerna att tvångsvis ta i anspråk enskild mark, så skall därav också följa att staten själv underkastar sig samma skyldighet. Givetvis böra staten och kyrkan bedriva sin markpolitik så att anledning till expropriation ej föreligger, men möjligheten bör icke vara utesluten, och därför bör riksdagen, med ändring av Kungl. Maj:ts förslag, besluta, att expropriationsrätten bör omfatta jämväl staten och kyrkan tillhörig jord. Detsamma gäller jord tillhörig universitet och andra därmed jämställda institutioner eller stiftelser.

Omfattningen av kommunernas markförvärv.

Vid riksdagens behandling 1947 av byggnadslagen lämnades utan erinran förslaget innebörd och uttalandena i propositionen, att samhällen, för vilka plan skall upprättas, skola så planeras att fullt beaktande sker av ortens framtida utvecklingsmöjligheter. Genom generalplanering skola tätorternas utvecklingsmöjligheter i största möjliga utsträckning klarläggas, detta för att motverka den betydande både över- och underdimensionering som skett av landets tätorter. Vidare har riksdagen beslutat om skyldighet för städer med mera än 10 000 innevånare att upprätta bostadsförsörjningsplaner. Därigenom skulle ortens behov av bostäder av olika slag, hyreshus, radhus, egnahem o. s. v., klarläggas för en viss tidsperiod.

Generalplanerna och bostadsförsörjningsplanerna böra tillmätas en avgörande vikt vid behandlingen av ansökningar om expropriationstillstånd. Det bör icke få förekomma, att kommunerna få tillstånd att expropriera mark som icke genom erforderliga utredningar bevisats ligga inom ortens aktuella utvecklingsbehov. Givetvis är generalplaneringen av tätorterna en fråga på lång sikt. Bristen på kompetent folk ävensom avsaknaden av regionala översiktsplaner över agglomerationer av tätorter bidrager härtill. I avvaktan på att generalplaner upprättas bör tillstånd till expropriation av mark, vars framtida utnyttjande är ovisst, lämnas med största försiktighet.

Enligt byggnadslagen har samhället befogenhet att bestämma vilken mark som vid en viss tidpunkt skall disponeras för visst ändamål. I anslutning härtill måste planläggning äga rum. Det förefaller då riktigast, att endast sådan mark, som erfordras för en relativt kortsiktig utbyggnad, tid efter annan får bli föremål för expropriation.

Det hemställs med hänvisning till ovanstående, att riksdagen måtte uttala, att intill dess genom generalplanering av en ort klarlagts markens framtida användning, expropriationstillstånd skall lämnas endast för sådan mark, som i anslutning till bostadsförsörjningsplanerna erfordras för bostads- eller därmed sammanhängande ändamål.

Frivilliga förvärv.

Det är att hoppas att kommunerna skola kunna, utan anlitande av tvångsmetoder, förvärva mark som erfordras för dess ändamålsenliga utveckling. Om den expropriationstillståndsgivande myndigheten är restriktiv med tillstånden i enlighet med vad som här ovan anförts, kan det antagas att kommunerna bli i stånd att på frivillighetens väg förvärva erforderlig mark. Om generalplaner eller annan översiktlig planering ej ge stöd för behovet av sådan mark, kan förvärvet komma att medföra en belastning för kommunen samtidigt som marken undandrages den jordbrukande befolkningen. Frivilliga förvärv kunna även ske till priser som äro högre än vad som skulle utgått vid expropriation.

Det synes därför böra övervägas att införa skyldighet för kommunerna att inhämta tillstånd av Kungl. Maj:t eller länsstyrelserna för att förvärva mark eller fastigheter, därest de gå utanför ramen för uppgjorda bostadsförsörjningsplaner.

En annan väg är möjligen framkomlig. Kommunerna äga icke rätt att annat än i viss begränsad omfattning upptaga lån. De flesta markförvärv finansieras genom amorteringslån. Det vore därför möjligt att införa den ordningen, att behovet av marken då denna faller utanför bostadsförsörjningsplanen ävensom köpeskillningens skälighet prövades i samband med behandlingen av kommunens ansökan att få upptaga lån för förvärvet.

Det synes lämpligt, att riksdagen i samband med behandlingen av expropriationslagen gjorde ett uttalande av denna innebörd eller, om så erfordras, att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär skyndsamt förslag i ärendet.

Skattetekniska synpunkter.

Ersättningar som utgå enligt nu gällande expropriationslagstiftning äro undantagna realisationsvinstbeskattning. Det kan till följd härav tänkas, att markförvärvsärenden drivas till expropriation även om parterna äro ense om ersättningen för marken. Detta skulle innebära, att expropriationsdomstolarna bliva belastade i onödan. Det bör därför skyndsamt prövas om icke alla inkomster av försäljningar till kommunerna böra undantagas från realisationsvinstbeskattning.

Med stöd av vad som här anförts föreslås, därest den nya expropriationslagstiftningen kommer till stånd,

att lagen må omfatta jämväl krono- och kyrkojord liksom jord tillhörig universitet och andra därmed jämförliga institutioner;

att föremål för expropriation i här förevarande fall endast må kunna bliva sådan jord, som innefattas i upprättad generalplan eller bostadsförsörjningsplan;

att därest ifrågavarande markförvärv faller utanför dessa planer tillstånd till förvärv, även genom köp, måste ha utverkats hos Kungl. Maj:t eller länsstyrelse; samt

att alla inkomster av jordavstående till kommunerna böra undantagas från realisationsvinstbeskattning.

Därest dessa kompletterande bestämmelser icke vinna beaktande yrkas,

att här förevarande lagförslag måtte av riksdagen avslås.

Stockholm den 17 oktober 1949.

Manne Ståhl.